

Rummeligheden i bostøtten – Essensen fra RUMBO-projektet

RUMBO-projektet har specielt interesse for dem, der er interesseret i sig for bostøtte til sindslidende som gerne vil bo selv, men som kan have grumme svært ved at fastholde en bolig. Det har også interesse for dem, der interesserer sig for udstødelse og marginalisering.

RUMBO er et videnskabeligt netværk hvor syv forskellige arbejdspladser samarbejder om at skaffe viden ved hjælp af praksisforskning*. Projektet er koordineret af Center for Evaluering, Psykiatrien i Århus Amt, og har fået støtte fra Socialministeriet.

RUMBO-projektet sætter fokus på en gruppe sindslidende mennesker, som gerne vil bo i egen bolig, men som har svært ved at fastholde en stabil boligsituation.

Rumbo-projektets centrale spørgsmål lød:

Hvilke processer fører til at sindslidende mennesker ikke modtager, ikke fastholder eller ikke kan udnytte tilbud om støtte i eget hjem? Hvilke forsøg kan der på baggrund af denne erkendelse sættes i værk for at øge rummeligheden i disse tilbud?

Med dette spørgsmål i ryggen har de enkelte projekter lavet praksisforskning. 'RUMBO' endte med at bestå af 6 projekter. Forløbet strakte sig over hele 1999, og projekterne blev færdige i løbet af foråret 2000, og de enkelte er netop blevet offentliggjort. De kan fås på Videnscenter for Socialpsykiatri. De kan downloades gratis fra www.Socialpsykiatri.dk eller købes i en papirudgave. I det følgende kommer der nogle smagsprøver fra rapporterne, der selvfølgelig er bedst i deres helhed.

Kan man bryde isolationen, hvis man ikke ved hvad isolation er?

Støtte- og kontaktpersonordningen, Odense Kommune¹.

Medarbejderne havde erfaret, at det ofte kan være svært at fastholde en udvikling i kontakten, og at indhold og formål i kontakten mellem bruger og medarbejder kan være uklare. Det lykkes derfor ikke altid at bryde isolationen. Ole Traun Larsen og Birgitte Bjerregaard Nielsen har været interesseret i at undersøge hvilke processer, der medfører at personen tilsyneladende lever et isoleret liv, og hvilken betydning isolation kan have for de enkelte brugere.

Livshistoriefortællinger hos 3 brugere viser, at isolationen har forskellige betydninger, som er resultater af personens livsform. Isolation kan fungere som et forsvar mod angst, eller som en fastholdelse af det kendte og trykke, eller som en måde at beskytte sig mod andres indtrængning og svigt. I undersøgelsen konkluderes det, at bostøttearbejdet kan medvirke til at undgå brugerens oplevelse af isolation ved at tilbyde en støtte, som tager udgangspunkt i viden fra livshistorien.

- ✓ Med den viden, der udspringer af livshistoriefortællingerne, kan der skabes en form for kontakt, som kan tage hensyn til de specifikke formål med og betydninger af bostøtten, som den enkelte bruger har.

Hvorfor lykkes den første kontakt med os, når alle de andres forsøg ikke er lykkedes?

Bo- og kontaktcenter Flydedokken, Vejle Amt².

Flydedokken har i Rumbo-projektet villet undersøge, hvad der har betydning for at det lykkes at skabe og fastholde kontakt til målgruppen. Ulla Holm og Charlotte E. Rasmussen har særlig arbejdet med den allerførste kontakt til brugeren med fokus på kontaktens indhold og metode. De gennemførte to casestudier og fik bekræftet en række hypoteser om hvorfor det kan lykkes: Brugere skal have dækkende forhåndsoplysninger om tilbudet for at kunne vælge. Baggrundsorganisationen skal være

¹ SKP yder en social indsats til voksne sindslidende, som ikke ønsker eller magter at benytte eksisterende tilbud. Støttetilbuddet har til formål at skabe og bevare en kontakt for at bryde isolationen samt afdække brugerens behov for støtte i hjemmet. Desuden udfører Støtte-kontaktperson ordningen opsøgende arbejde på gadeplan og i boligområder.

² Flydedokken er et botilbud beliggende i Fredericia med et opsøgende og udgående team til voksne sindslidende med svære sociale problemer, som bor i eget hjem eller hvor de nu befinder sig i amtet. Flydedokken giver tilbud om en social indsats, som ikke kan tilgodeses andre steder i psykiatrien.

åben (altid) og fleksibel. Den første kontakt med brugerne skal nøje planlægges. Respekten for brugerens hverdagsliv er afgørende for, om kontakten kan fortsætte.

- ✓ Interviewene viser at også brugerne mener, at støttepersonen skal kunne skabe orden i kaos, klare afvisninger uden selv at afvise og være åben, fagligt og personligt engageret i kontakten¹.

Hvad sker der, når der går kludder i relationen til støttepersonen?

Bostøtten ved Katrinebjerg Centret³

Bostøtten ved Katrinebjerg Centret har været optaget af at undersøge, hvilke problemstillinger der kan opstå i 'det interpersonelle felt' samt hvilke faktorer i relationen mellem bruger og medarbejder, der kan medføre udstødsrisiko.

De har gennemført meget grundig undersøgelse af een udvalgt case, dvs. eet tilfælde, hvor der opstod risiko for at kontakten mellem støtteperson og bruger kunne gå i stykker. På den baggrund peger de på, hvor forskelligt støtteperson og bruger definerer kontakten og hvor let der derfor kan gå kludder i relationen med adskillelse til følge.

De kommer til den konklusion, at fokus på udstødsrisiko er det helt primære i kontakten. De opstiller på baggrund heraf en funktionsbeskrivelse for den professionelle kontakt, der indeholder følgende elementer:

- ✓ At have primært fokus på udstødsrisiko og kontakt - at kende mønstre og faktorer heromkring
- ✓ At skabe overblik over det felt, man opererer i - at have en specifik model
- ✓ At komme bruger i møde som neutral tredjepart - interviewmetode som redskab - at etablere funktionsduelig dialog, der er opklarende og afklarende
- ✓ At have en "diplomati-funktion"/være formidler på tværs af "kulturer" /livsmønstre /livsformer - at skabe mening og betydning - undgå konflikt og sammenbrud - at skabe ligestillethed

De har også udarbejdet en model, der gør det lettere at få øje på relationen som et sæt af situationer og ikke kun personer i kontakt. De skriver : At tænke i modellen kan bringe os medarbejdere ud af den "afmagts lammelse", vi tit står i, når kontakten med brugeren afbrydes. Vi kan komme til at forholde os med mere neutrale øjne overfor udstødelsenⁱⁱ.

- ✓ Erfaringerne fra Katrinebjerg Centrets projekt arbejdes der videre med i form af fortsat praksisforskning og undervisning i brug af modellen.

Hvad sker der når mor er bostøtte?

Lokalpsykiatrien i Rønne Kommune⁴

Medarbejderne blev opmærksomme på, at en del af målgruppen i kommunen bor eller har boet påfaldende længe hos forældrene, og at det samtidig er en gruppe af brugere, som er svære at få til at modtage eller at fastholde i et tilbud om personlig støtte. Fokus i undersøgelsen har derfor været yngre sindslidende mænd, som bor hos deres mor. Med udgangspunkt i hverdagslivsfortællinger og beretninger om familiens oplevelse af tidligere tilbud om støtte drejer undersøgelsen sig om, hvorfor det er vanskeligt at etablere et tilbud til denne gruppe af sindslidende.

Vanskelighederne med at tilbyde og fastholde en bestemt gruppe - hjemmeboende sindslidende mænd - i et bostøttetilbud er en konsekvens af en livsform med særlige pårørenderelationer. Det at leve et selvstændigt liv, og at være ansvarlig for daglige rutiner i samarbejde med bostøtte, er ikke aktuelt for de unge mænd, når moderen er der.

Det offentlige system går med tilbuddet om støtte ind på de enemærker i hverdagslivet, som i dette tilfælde moderen er vant til at varetage. Imidlertid tager det offentlige system ikke højde for pårørende (moderen) som "en klient", og er ikke indrettet på at inddrage pårørende som mulige samarbejdspartnere. Tilbuddet om støtte kommer derfor til at virke krænkende og som en trussel, fordi

³ Bostøtten er et amtligt socialpsykiatrisk tilbud i Århus. Det er et tilbud om støtte i eget hjem til voksne mennesker, som ønsker at leve en selvstændig tilværelse i egen bolig, og som ikke kan bruge andre typer af dag- eller døgntilbud. Om bostøttearbejdet lykkes kan være afhængig af om der skabes et bæredygtigt samarbejde mellem bruger og medarbejder.

⁴ Lokalpsykiatrien yder personlig støtte til hjemmeboende sindslidende. Støtte kan bestå af etablering af kontakt, samvær og aktiviteter - individuelle eller i grupper. Endvidere af vejledning og kompenserende støtte i forhold til brugerens hverdagsliv.

det bryder det hverdagsliv, moderen og sønnen har skabt sammen. Rønde gruppen foreslog i rapporten at lave forsøg med støtte til morⁱⁱⁱ.

- ✓ Rønde har nu fået støtte fra Socialministeriet til at gennemføre forsøg med en 'sundhedsplejerskemodel', der kan gøre muligt at kanalisere hjælp til mor, så hun måske bliver en bedre bostøtte.

Hvorfor når de svageste ikke frem til hjemmestøtten?

Lokalpsykiatri Centrum, Århus Kommune⁵

Medarbejderne har oplevet, at målgruppen kan være svær at afgrænse, og det er derfor visitationsproceduren, der har været i fokus i dette studie. Det er blevet undersøgt, om der er faktorer i samarbejdet mellem systemets enkelte dele, som medfører at nogle personer uberettiget ikke får et tilbud om kontakt til den kommunale del af Lokalpsykiatrien eller som selv afviser tilbuddet.

I Lokalpsykiatri Centrum's undersøgelse peges på flere grupper med truede relationer: En gruppe mennesker med mange og komplekse personlige og sociale problemer. Mennesker, som har den type problemer, er ofte ikke i stand til at opfylde de minimumskrav, systemet sætter som grundlag for samarbejdet, for eksempel stabilt fremmøde, overholdelse af aftaler, omgængelighed etc. Der er også mennesker, der opleves som så velfungerende og velformulerede omkring deres behov for støtte, at det fra systemets side skønnes, at støtten ikke er påkrævet. I begge tilfælde overses deres specifikke behov for hjælp^{iv}.

- ✓ 'Der er brug for udvidet samarbejde omkring udskrivningen af de, der skal bruge lang tid til at etablere kontakten. Vi kan umiddelbart bruge livshistorier og livsmønstre i dette arbejde med brugerne'

Hvilke processer sender den sindslidende misbruger på gaden?

Projekt Flexbo, Århus Kommune⁶,

Flexbo har undersøgt, hvilke forhold der medvirker til hyppige boligskift og derigennem øget risiko for marginalisering samt om samarbejdet mellem systemets enkelte dele er af en sådan karakter, at brugernes behov kan vurderes og afhjælpes. Flexbo fremhæver en række sorteringsmekanismer f.eks. opdelingen på målgrupper, som betyder at de komplekse problemstillinger – de vilde problemer – i brugerens liv overses eller ikke kan rummes i systemerne. Der kan for eksempel være en gruppe, der ikke identificeres som sindslidende, fordi misbrugsproblemet bliver det fremtrædende eller omvendt.

Flexbo's analyse af en række flyttehistorier viser, at flytningerne ofte er uønskede, og at de samtidig er kulminationen på konflikter og problemer i brugerens liv, hvor sygdom og misbrug spiller en central rolle. Flyttehistorierne er karakteriseret ved et manglende samarbejde mellem de forskellige dele i systemet, som hver især har til opgave at varetage enkelte dele af de komplekse problemer, brugeren måtte have. Konsekvensen er, at indsatsen for denne gruppe af brugere bliver utilstrækkelig, og at kontakten ofte afbrydes, når situationen tilspidises af mange og vanskelige problemer. Der findes nogen, der kan^v.

- ✓ Forsorghjemmene fungerer som fristeder i et kaotisk liv. De synes at kunne forstå og kunne forholde sig til de komplekse problemer. Det kan andre vel også lære?

⁵ Lokalpsykiatri Centrum er en af de fire lokalpsykiatrier i Århus Kommune.

I Rumbo- projektet har lokalpsykiatriens psykiatriske hjemmestøtte og socialrådgiver deltaget. Opgaverne for hjemmestøtten er at skabe kontakt til brugerne, og i en tidsbegrænset periode at støtte brugerne i at opnå og opretholde en meningsfuld tilværelse i eget hjem. Støtten kan være af både praktisk, social, vejledende og kompenserende art. Er den tidsbegrænsede støtte ikke tilstrækkelig, er det hjemmestøttens opgave at afklare og skabe overgang til fremtidige støtteforanstaltninger. Visitation til og fra Lokalpsykiatrien foregår i et samarbejde med de øvrige dele af psykiatrien.

⁶ Flexbo er et bo- og støtteprojekt til sindslidende, som har svært ved at benytte tilbud indenfor psykiatriens etablerede støtteordninger. Flexbo skal medvirke til at undgå social udstødelse og marginalisering. Projektet yder støtte til at finde egnede boliger samt støtte til bevarelse af egen bolig for sindslidende, som har vanskeligheder med at opretholde en bolig. Målgruppen er mennesker, som typisk er misbrugere og har komplekse sociale problemer, hvoraf boligproblemer udgør en væsentlig del. Ofte har de mange flytninger bag sig.

Kan dialogmøder påvirke handlemønstre i bostøtten?

Uddannelsesafdelingen, Psykiatrien i Århus Amt⁷.

Sanne Graabech har blandt andet udviklet "dialogmødet". Dialogmøder er strukturerede samtaler mellem et bostøttetilbuds medarbejdere om faglige og personlige erfaringer fra bostøttee arbejdet. Dialogerne har til formål via medarbejdernes udveksling af arbejds erfaringer at synliggøre den faglige og personlige viden, der benyttes i bostøttee arbejdet. I Rumbo-projektet er en teori om dialogmødernes virkning på bostøttee medarbejdernes handlemuligheder blevet undersøgt. Medarbejderne er blevet påvirket af, at præmisserne for arbejdet er blevet mere synlige. De mange forskellige typer af opgaver og ydelser der ligger i bostøttee arbejdet - det fælles tredje - er blevet synlige for medarbejderne, som jo i det daglige ikke følger hinandens konkrete arbejde. Muligheden for at reflektere over bostøttee arbejdet særlige træk gav medarbejderne en bedre forståelse for de metoder, der anvendes, og for de krav der stilles til medarbejderens personlighed og faglighed, hvilket påvirker deres handleparathed^{vi}.

- ✓ Sanne Graabech arbejder videre med udviklingen af dialogmødemodellen.

Tanker på tværs af projekterne

Knud Ramian og Lisbeth Ørtenblad på Center for evaluering projekt har udover koordinationen forsøgt at tænke på tværs af projekterne. Det følgende er derfor ikke fælles konklusioner, men uafhængige refleksioner, der trækker fælles temaer frem.

'Udstødelse' skal afskaffes.

Hermed mener vi, at vi roligt kan forlade udstødelser- og marginaliseringsbegreberne. De giver nemlig forkerte signaler om, hvad der faktisk foregår. Udstødelse og marginalisering er noget man bliver gjort med. Projekterne demonstrerer gensidigheden i processerne. Der er tit tale om, at brugerne tager afstand fra eller frastødes af tilbudene. Vil man fastholde gensidigheden og processen, er det mere præcist at tale om adskillelser og tilknytninger.

Adskillelser og tilknytninger foregår overalt

Adskillelser er ikke noget særligt slemt, der foregår særligt slemme steder. Rumbo-projektet viser, at de foregår overalt. Der sker adskillelser, som mest er 'indbygget i systemet'. De kan være tilsigtede eller utilsigtede. Projekterne har fundet dem overalt: i evnen til at se behov, i sorteringsmekanismerne, i timingen, i arbejdsdelingen og samspillet mellem tilbuddene, i arbejdstidsreglerne, i tilbudsformen, i vanskelighederne med at tilpasse sig særlige livsmønstre som resultat af særlige måder at klare krisesituationer på. Vi har fundet eksempler på, at tilbud ikke er blevet modtaget - men de er måske heller ikke blevet givet. Måske handler det om, at et tilbud er blevet givet, men kontakt ikke forsøgt. Der er forskel på 'at give et tilbud' og forsøge 'at etablere kontakt'. Alene det at 'give et tilbud' vil i en bestemt sammenhæng give anledning til en afvisning, fordi man ikke vil 'have' noget. I det samme tilfælde kunne man bede om hjælp, og resultatet blev skabelse af kontakt. Udspil til adskillelse fra klienten producerer tendens til adskillelse hos hjælperen, sommetider under dække af borgerens selvbestemmelse lader vi folk være 'i fred'. Der er i øvrigt så rigeligt med folk, der kan tilknyttes og værdsætte vore ydelser.

- ✓ Det professionelle svar er naturligvis at finde metoder til at håndtere afvisninger uden selv at afvise eller opgive.

Først når man er udstødt

'Systemet' lever med kæder af næsten naturlige og umærkelige adskillelser. Med naturlige menes, at ingen rigtig er ansvarlige for dem - det er, som om de kommer af sig selv. Når de kan kaldes umærkelige, er det fordi systemet ikke kan se dem, der er ingen der registrerer dem, analyserer dem eller tager konsekvenserne, før 'adskillelserne' er blevet så omfattende, at man kan sætte navn på personerne - 'de marginaliserede', 'de udstødte', 'de socialt truede eller sårbare'. Først når vi kommer hertil i processen, kan systemet producere tilbud, der 'passer' til dem. Tænk hvis de havde mødt den rummelighed noget før.

⁷ De socialpsykiatriske tilbud i Århus Amt har deres egen udviklingskonsulent, ergoterapeut Sanne Graabech, som er organisatorisk forankret i psykiatriens uddannelsesafdelingen

Vi skal interessere os lige så meget for adskillelserne som for tilknytningerne.

En meget nærliggende konsekvens af denne erkendelse vil være at sætte fokus på disse adskillelser. Hvis man vil bremse adskillelser før svaret er produktion af skurvogne, må det sociale arbejde interessere sig dybt for de processer som skaber adskillelse, for de som ingen har kontakt med, og for de som ingen tilbud bruger. Hver eneste adskillelse må analyseres og reageres på. Når vi læser om projekternes erfaringer, læser vi om kæder af adskillelser, som ingen er gjort ansvarlige for.

- ✓ Der skal ske et lige så intenst socialt arbejde omkring hver eneste adskillelse, som der sker omkring enhver tilknytning - læs f.eks. visitation. Har vi metoder til det?

Når vi stiller skarpt på rummeligheden

Rummelighed er et hit-begreb i det sociale arbejde med sindslidende. Det er noget, men hvad betyder det egentlig? RUMBO-erfaringerne kan hjælpe til at klare tanken. Der sker adskillelser og tilknytninger på det personlige og på det organisatoriske niveau. Vi kan med Rumbo-projektet i ryggen præcisere, hvad man kunne mene med ordet rummelighed i forhold til sindslidende.

Rummelighed er to egenskaber, der kan findes i både de personlige og de organisatoriske relationer.

- rummelighed vil for det første findes i den udstrækning, at relationen kan klare længerevarende adskillelser hos den ene person uden at der produceres en gensidig adskillelse.
 - rummelighed vil for det andet findes i den udstrækning, at relationen opfanger og afbøder uønskede virkninger, når der sker svækkelser i de andre relationer. Der er rummelighed, når man tager medansvar for adskillelser i andre relationer end den, man selv er en del af.
- ✓ Hvis man lokalt har diskuteret hvad disse to udsagn betyder for arbejdet vil det skabe megen klarhed over, hvor meget rummelighed man har, og hvor dens grænser går^{vii}.

Referencer : Herud over har de fleste projekter selv mere omfattende rapporter om deres arbejde.

ⁱ Holm, U. & C.E. Rasmussen, *Metoder og indhold i kontakten til meget vanskeligt stillede sindslidende - praksisforskningsrapport*, . 2001, Videnscenter for Socialpsykiatri: København.

ⁱⁱ Annat, P.K. and K. Mørch, *Når sandet løber ud mellem fingrene - erfaringer med udstøelsesrisiko og sindslidende belyst ved et casestudie*, . 2001, Videnscenter for Socialpsykiatri: København.

ⁱⁱⁱ Kristensen, K.B., et al., *Livet med mor som bostøtte. Hvorfor er det vanskeligt at etablere tilbud om støtte til hjemmeboende yngre sindslidende mænd med tætte bånd til moderen?*, . 2001, Videnscenter for Socialpsykiatri: København.

^{iv} Christiansen, T., S.E. Sørensen, and H. Maribo, *Centrumbo - fra hospital og til lokalpsykiatri- et kig på rummeligheden i den kommunale del af lokalpsykiatri Århus*, . 2001, Videnscenter for socialpsykiatri: København.

^v Thomsen, V., *Flyttehistorier - en undersøgelse af sindslidendes flytninger*, . 2001, Videnscenter for Socialpsykiatri: København.

^{vi} Graabeck, S., *Dialogmøder - et casestudie. Kan dialogmøder vær med til at skabe nye handlemuligheder for medarbejderne i et bostøtteteam?*, . 2000, Videnscenter for socialpsykiatri: København. 23s.

^{vii} Ramian, K. and L. Ørtenblad, eds. *Rummelighed i bostøtteamarbejdet. Beskrivelse af et praksisforskningsprojekt og en tværgående analyse af syv 7 undersøgelser*. . 2001 -under udgivelse, Videnscenter for Socialpsykiatri: København.